

Faluhelyi Krisztián

A Theatertreffen válogatásának kihívásai

A berlini Theatertreffenen minden év májusában a tíz leginkább figyelemre méltó német nyelvű előadás látható. S akárcsak a POSZT versenyprogramja, a Theatertreffen válogatása is elképzelhetetlen az azt övező heves viták és kritikák nélkül, különösen, hogy – az osztrák és a svájci színházakkal megtoldva – a német válogatás jóval nagyobb meritésből kénytelen szelektálni. Miként történik ilyen körülmények, kérdések és problémák közepette a válogatás? Milyen diskurzusok kísérik?

A válogatás

Legelőször is a Theatertreffen programját egy hét kritikusból álló zsűri állítja össze. Mindenkori tagjait a fesztivál vezetése kéri fel, a munkájukért fizetést vagy honoráriumot nem, csak költségtérítést kapnak. Az egyes tagok három évig töltik be e funkciójukat, utána vetésforgószerűen cserélődnek; azaz minden évben távoznak néhányan, őket aztán újabbak váltják. A hét zsűritag mindegyike egy-egy régióért felelős, azaz az ő feladata, hogy az adott területen figyelemmel kísérje és felderítse a figyelemre méltó előadásokat, ám ezen túl más régiók előadásait is látogatja. Egy-egy látott produkció után igennel vagy nemmel dönthet arról, hogy javasolja-e a fesztiválra, s amennyiben az előbbi mellett dönt, úgy a többi zsűritagnak is meg kell néznie. Egy-egy előadásnak akkor van esélye bekerülni a végső válogatásba, ha legalább négy zsűritag látta, és javasolja a találkozón való részvételét. Ily módon valamikor harminc-negyven, ám valamikor ötven-hatvan előadás kerül be a végső vitába, amikor is szavazással döntenek arról, hogy melyik tíz előadást hívják meg a találkozóra.

A válogatás procedúrájának egyik legfontosabb jellemzője így, még ha időnként vitatják is, hogy független és demokratikus. A programot nem egyvalaki személyes ízlése határozza meg, nem művészek (rendezők, színészek stb.) állítják össze, továbbá a Theatertreffen vezetésének sincs beleszólása a zsűri döntéseibe. A tagok függetlenségét azonban időről időre vitatják, a legtöbben közülük ugyanis valamilyen lap, folyóirat (leggyakrabban a *Theater Heute*), esetleg rádió- vagy televíziócsatorna alkalmazásában állnak, amiből nagy valószínűséggel következik, hogy az adott médium eleve nem fogja bírálni a Theatertreffen adott évi válogatását, illetve annak egész működését. Iris Laufen-

berg, a találkozó 2003 és 2011 közötti vezetője egy 2011-es interjúban elismerte a problémát,¹ ugyanakkor utalt arra is, hogy meglehetősen nehéz független kritikust találni. Számos alkalommal fordul elő ugyanis, hogy egy kritikus a felkérés idején még független, nem sokkal utána azonban már valamilyen orgánum alkalmazásában áll, s ebbe a fesztivál vezetése természetesen nem szólhat bele.

A leginkább figyelemre méltók...

A Theatertreffen talán legtöbb vitára okot adó sajátossága, hogy a fesztiválon nem a tíz legjobb, hanem a tíz legfigyelemreméltóbb előadás látható. Első pillantásra úgy tűnhet, hogy e kritérium célja – mely remek marketingfogás is egyben – elejét venni mindazon messze vezető esztétikai vitáknak, melyek a jó vagy a *legjobb* meghatározására irányulnának. Egy szempillantással később azonban máris nyilvánvaló: a *figyelemre méltó* (*bemerkenswert*) fogalma semmivel sem definiálható könnyebben. Olyannyira nem, hogy Vasco Boenisch zsűritag 2012-es előadásában egyszerűen csak rágógumi-kritériumként emlegeti,² mely egyszerre áldás és átok, mivel totális szabadságot ad a zsűrinek; körülbelül annyira pontos, mint az, hogy ezt javasolnám a barátaimnak, mert mindenképpen látni kell. Van-e azonban értelme ilyen körülmények között e kritériumnak?

Mielőtt áttekintenénk, miként közelítik meg a *figyelemre méltó* fogalmát mostanában, fontos megemlíteni, hogy eredeti koncepciója szerint az újat, az innovatívot, az előremutatót jelentette. Ehhez nem lehet figyelmen kívül hagyni azt sem, amiről Hartmut Krug, egykori zsűritag ír egy 2008-as cikkében,³ tudniillik, hogy a Theatertreffen kezdetei – 1964-ben rendezték először! – olyan korszakra nyúlnak vissza, amikor a társadalmi változásokkal párhuzamosan a színházban is generációváltás zajlott le: ezekben az

1 „Schon wieder eine, die das Rad neu erfinden will” – Grete Götze interjúja Iris Laufenberggel, <http://www.theatertreffen-blog.de/tt11/allgemeines/schon-wieder-eine-die-das-rad-neu-erfinden-will/> (2012. augusztus 10.)

2 Vasco Boenisch: „Simply Not The Best – Not Simply The Best”, <http://www.theatertreffen-blog.de/tt12/diskussionen/%E2%80%9Esimply-not-the-best-not-simply-the-best/> (2012. augusztus 10.)

3 Hartmut Krug: Am besten Bemerkenswert. Erfahrungen bei der Arbeit in der Jury des Berliner Theatertreffens, http://www.nachtkritik.de/index.php?option=com_content&task=view&id=1561&Itemid=84 (2012. augusztus 10.)

években lépett színre Peter Zadek, Peter Stein és Claus Peymann.

A *figyelemre méltó* fogalmát a zsűritagok, a kritikusok és a közönség egy része továbbra is ebben az értelemben használja, s a következő minőségekkel és tulajdonságokkal állítják párhuzamba: eredeti, újszerű, progresszív, radikális, bátor, merész, meglepő, váratlan, szokatlan, izgalmas, esztétikailag vagy a recepciótörténet felől új, irányadó. Ebbe az is belefér, hogy az adott előadás nem hibátlan, nem tökéletes, nem mestermunka. A figyelemre méltó előadás vitatható és megosztó. Boenisch szerint a kérdés persze az, vajon lehet-e egy előadás figyelemre méltó, ugyanakkor egyáltalán nem jó.

A fentiek mellett azonban egyre gyakrabban a következő jelzők is fel-felbukkannak a fogalommal kapcsolatban: „kiváló”, „intelligens”, „átgondolt”, „konzekvens”, „kézműves minőségű” – azaz e koncepció szerint a *figyelemre méltó* éppen a *mainstream* azon tökéletesen kidolgozott mestermunkáira vonatkoztatható, melyekkel szemben eredetileg a találkoztól létrehozták. Krug szerint egyre inkább ebben a szellemben történik a válogatás – nem véletlen, hogy Christine Dössel korábbi zsűritag a 2007-es program kapcsán a német színház nemességéről, pompájáról és csillogásáról ír. Krug észrevételét részben a 2008 utáni találkozók is alátámasztják. Igaz, a nagy színpadok szuperprodukcói valamelyest háttérbe szorultak az elmúlt két évben, ám ez nem jelenti azt, hogy a helyettük beválogatott előadások több innovációt vagy progresszivitást hordoznának. A 2010-es év programja annyiban keltett nagyobb meglepetést, hogy a tíz előadásból hét abszolút kortárs darabra épült, vagy ősbemutató volt – ugyanakkor a darabok színrevitele már nem feltétlenül volt mindig izgalmas vagy progresszív (például Kriegenburg *Tolvajokja* vagy Kimmig *Szerelem és pénze*). A 2011-es és 2012-es válogatás pedig a független szféra előretörését hozta – formailag azonban ezek közül sem volt mindegyik kimondottan újító jellegű (például a 2011-es *Tébolyult vér* vagy az ide *Before Your Very Eyes*). (Mindez persze korántsem jelenti azt, hogy a Theatertreffen méla unalomba fulladt volna az elmúlt években; előadásainak a fele ekkor is innovatívnak nevezhető, és ami német színpadokon „megszokottnak” számít, számos más európai színpadon még nagyon is radikálisnak és progresszívnek bizonyulna.)

A *figyelemre méltó* két koncepciója mögött tehát valójában az a kérdés húzódik meg, hogy a Theatertreffenek a már intézményesült *mainstream* irányok és stílusok legkiválóbb darbjait vagy pedig mint korábban, az előremutató, újító darabokat kell-e felmutatnia. A probléma mindazonáltal korántsem merül ki ennyiben. Krug szerint ugyanis ma már az sem egyértelmű, hogy mit jelent a jó előadás, hogy mitől jó egy előadás. A kilencvenes évek és az ezredforduló generációváltása (Frank Castorf, Christoph Marthaler, Einar Schleaf, Christoph Schlingensiefel, majd Andreas Kriegenburg, Michael Thalheimer, Nicolas Stemann) óta olyan pluralizmus és sokszínűség uralkodik a német színházban – s mindegyik stílusnak ugyanúgy megvan a maga létjogosultsága! –, hogy meglehető-

Arno Declair felvétele

Ute Langkatefel felvétele

3.

4.

5. Arno Declair felvétele

1. Tolvajok (2010)
2. Tébolyult vér (2011)
3. Martha Rubin (2008)
4. Hamlet (2008)
5. Szerelem és pénz (2010)
6. Az üzletember szerződésai (2010)
David Baltzer felvétele
7. A résztvevők (2011)
Anna Stoecher felvétele
8. Faust (2012)
Krafft Angerer felvétele
9. John Gabriel Borkman (2012)
William Menke felvétele

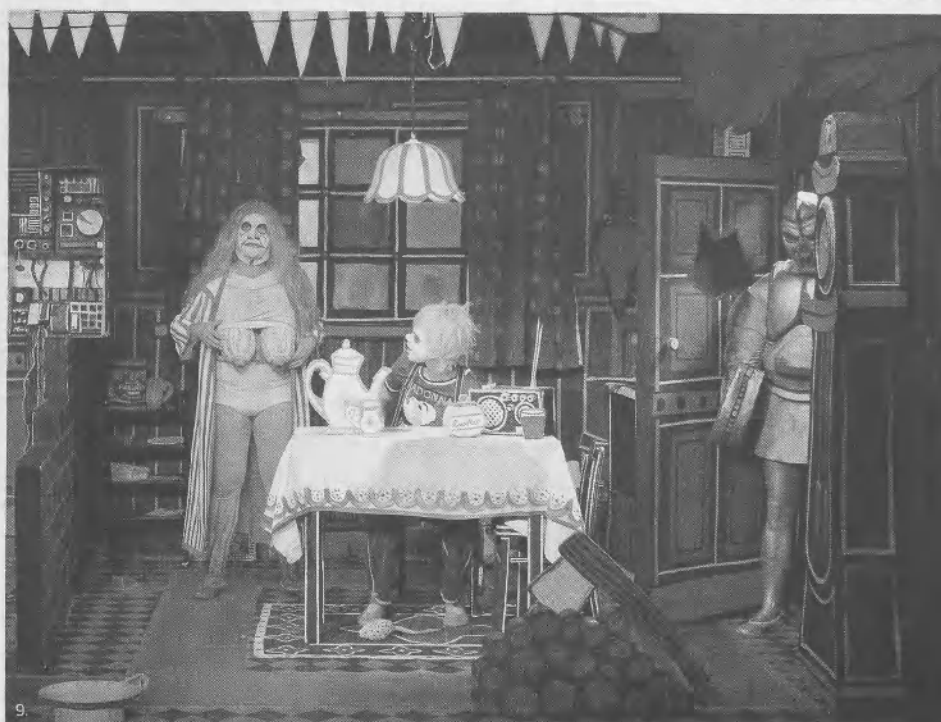
6.

7.

8.

9.

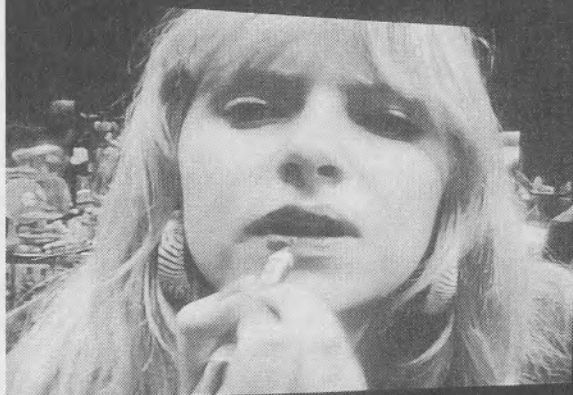
sen nehéz lenne eldönteni, mit jelent a jó. Általános érvényű kritériumok immár nincsenek, s ma már akkor sem feltétlenül tekintünk rossznak egy előadást, ha a színész nem tud érthetően beszélni, ha hibázik, vagy ha nyilvánvalóan nem érti a szövegét és a szerepét. Krug gondolatmenetét továbbfűzve pedig az is világos, hogy egy meglehetősen plurális és sokszínű terepen azt is nehéz meghatározni, mi számít esztétikailag innovatívnak vagy radikálisan újnak.

Érdekes egy pillanatra kitérni arra is, miként viszonyulnak az egyes zsűritagok a válogatás egyetlen kritériumának e totális kiüresedéséhez. Krug őszintén csodálkozik, hogy a Theatertreffen vezetése még mindig tudatosan kiáll mellette, és teljes mellszélességgel támogatja is, ahelyett, hogy újabb és izgalmasabb válogatási szempontokat keresne. A probléma így ugyanis az, hogy objektív támpontok hiányában az egyes

...és amit tükröznek

A *mainstream* előadások előtérbe kerülésének persze korántsem az az oka, hogy ma kevesebb lenne a kísérletező, formabontó produkció. Krug cikke arra enged következtetni, hogy jóval nagyobb szerepük van ebben a fesztivállal szembeni mérhetetlen elvárásoknak – mind a média, mind pedig a közönség részéről. A találkozóknak ugyanis egyszerre kellene újabb trendeket, mindeközben a német színház sokféleségét és változatosságát is felmutatnia, kiváló darabokkal szolgálnia – Krug szerint a közönség nagy része továbbra is a legjobbakban gondolkodik! –, továbbá a legkülönbözőbb igényeknek megfelelnie: legyenek előadások az egykori keleti régióból, kisebb vidéki színházakból, legyenek női rendezők, független szféra, klasszikusok és újak egyaránt stb. Az ily módon megnövekedett

Before Your Very Eyes (2012)

zsűritagok a saját ízlésükhöz közel álló előadásokat próbálják keresztülvinni a többiek akaratan, azaz a válogatás a mindenkorai zsűrinek van kiszolgáltatva. Boenisch ezzel szemben az előnyeit is láttatja e szabadságnak: véleménye szerint a *figyelemre méltó* fogalmát évről évre minden zsűrinek – sőt minden egyes zsűritagnak! – magának kell újradefiniálnia, és megtöltenie tartalommal. Erre a legjobb példa ő maga: míg 2012-es előadásában úgy látja, hogy a *figyelemre méltó* progresszív, újszerű, példaadó, ám nem feltétlenül tökéletes és hibátlan, addig egy 2011-es interjúban a válogatás kapcsán még arról beszélt,⁴ hogy egy meglepő koncepció, egy újszerű ötlet még korántsem volt elegendő a kiválasztáshoz, ha az előadás nem volt konzekvens, és gondosan megmunkált. Ellentmondásossággal vádolni túlzás lenne, ám a kritérium jelentésének eltolódása, hangsúlyainak áthelyeződése mindenképpen jól látszik Boenisch esetében.

Elvárások viszont egyfajta bizonytalanságot szülnek a zsűriben, így az egyre jobban hajlani fog arra, hogy biztosra menjen, s a többség tetszését nagy valószínűséggel elnyerő, azaz inkább jól megcsinált, kiváló előadásokat részesítsen előnyben.

S az elvárások e totálisan paradox voltánál rögtön meg is kell állni, pontosabban annál a kérdésnél, hogy milyen következtetések vonhatók le a programból egyáltalán. Legelőször is nem szabad figyelmen kívül hagyni a válogatás egy másik alapszabályát, hogy a zsűri kizárólag az egyes előadásokra és azok minőségére koncentrál, nem pedig holmi mellékkörülményekre vagy a végső program összképére. Ahogy Boenisch fogalmaz: a válogatás nem igazságos, illetve nem az igazságszolgáltatás a célja. Nem a színházakat, azok nagyszerűségét és sokévi megbízhatóságát értékeli, nem érdekli a gazdasági-pénzügyi háttér, az, hogy milyen nehéz körülmények között jött létre egy előadás; s egyetlen fent említett kvótának sem próbál megfelelni. Mindebből következően a válogatás nem a német színház reprezentatív tablója, s nem is lehet az, tekintve, hogy itt a szokatlan, a kivételes és a legkiválóbb van jelen. Azaz a csúcs.

4 Ohne Torte und Quote – interjú Christine Wahllal és Vasco Boenischsel, <http://www.kultiversum.de/Schauspiel-Theaterheute/Theatertreffen-2011-Berliner-Festspiele-Jury-Vasco-Boenisch-Christine-Wahl.html> (2012. augusztus 10.)

Boenisch következtetése elméletileg logikus, de a gyakorlat fölvet bizonyos gyanúkat. Vajon valóban nem az összkép lebegett-e a zsűri szeme előtt, amikor a 2006-os találkozót követő számtalan negatív visszhang után – miszerint az előadások nagy része izzadságban, nyálban, vérben, húgyban, ürülékben és egyéb testnedvekben úszik – 2007-ben Thalheimer *Oreszteiája* kivételével már egy foltot sem láthattunk a színpadon, csak a csillogást és a pompát? Vajon véletlen-e, hogy a 2010-es évad soha nem látott mennyiségű kortárs darabbal és ősbemutatóval rukkolt elő, vagy hogy a 2011-es évad marketingje arra alapozott, hogy most már tényleg van itt minden, amit a korábbi években folyamatosan hiányoltak: női rendezők, előadások kisebb vidéki színházakból, független szféra, produkciók a valamikori keleti régióból, klasszikus és kortárs egyaránt. Mind a fenti esetek, mind pedig Krug arra

meg tudja fizetni a legjobb színészeket és rendezőket, egy-egy sajátos és speciális produkciójához is megtalálja a közönségét, így jóval nagyobb eséllyel tud olyan előadást létrehozni, mely bekerülhet a válogatásba. Bizonytalan, hogy egy, a saját közegében óriási sikernek örvendő „helyi” előadás hogyan vizsgálja a „sokat látott és tapasztalt” berlini közönség előtt és a többi előadás mellett; Krug szerint így ha a zsűri biztosra akar menni, akkor inkább Berlinből, Bécsből, Hamburgból, Münchenből vagy éppen Zürichből néz ki valamit. S úgy tűnik, a válogatás e tekintetben valóban nem „igazságos”, hiszen a tíz előadásból általában egy, legfeljebb kettő érkezik egy kisebb város színházából – kivétel e tekintetben a 2011-es év volt, amikor Dreza, Schwerin és Oberhausen egy-egy produkciója is bekerült a programba. S bár időről időre szorgalmazzák, hogy több „helyi” előadást is mutassanak be a Theatertreffenen, de a túlságosan éles kritikának való kiszolgáltatottság miatt megoldás egyelőre nem született.

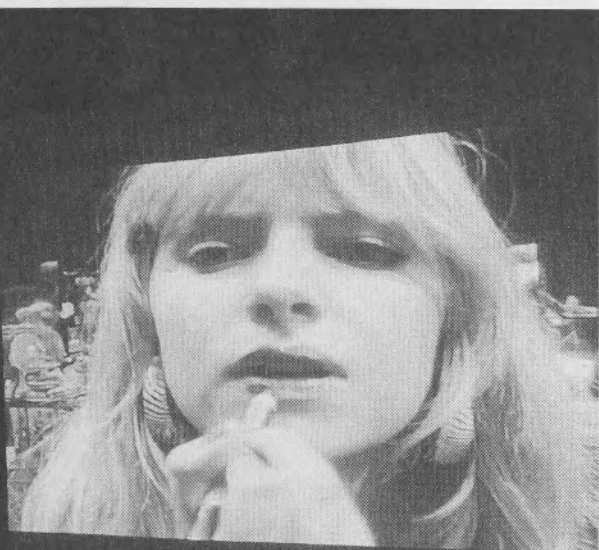
S végül a leggyakoribbak a független szféra hiányát hangoztató bírálatok, melyek attól tartanak, hogy a *mainstream* egyre inkább eluralkodik a Theatertreffenen a kísérletező előadások rovására. Boenisch szerint ugyanakkor hiba lenne a független szférára a kreativitás és a megújulás kizárólagos letéteményeseként, egyfajta gyógyírként tekinteni. Az intézményes és a független szféra egymással szemben való kijátszása amúgy sem szerencsés, hiszen egészen más körülmények között és egészen más elvárásokat kielégítő dolgoknak. Az államilag finanszírozott színházaknak bizonyos kötelezettségeknek is eleget kell tenniük (például megfelelő számú közönség!), ami óhatatlanul kompromisszumokkal jár. Ez persze nem jelenti azt, hogy bennük kizárólag unalmas előadások készülnének, s ezt a Theatertreffen elmúlt évi programja is maximálisan alátámasztja, hiszen a legszokatlanabb és legizgalmasabb előadások közül számos éppen az intézményes szféra keretein belül jött létre (például Nicolas Stemmann rendezései – *Ulrike Maria Stuart* [2007], *Az üzletember szerződésai* [2010], *Faust I+II* [2012] –, Jan Bosse *Hamletje* [2008], Stefan Bachmann *A résztvevőkje* [2011], René Pollesch *Kill your Darlings!*-a [2012]), vagy felkérésére készült (például Signa Sørensen *Martha Rubinja* [2008], Vegard Vinge, Ida Müller és Trond Reinholdsten *John Gabriel Borkmanja* [2012]). Ugyanakkor a független szféra előadásai között is akadtak konvencionálisabbak. Boenisch mindemellett kiemeli, hogy egyre profeszszionálisabbá válnak, s az elmúlt két évben a találkozó zsűrije is egyértelműen nyitott a függetlenek felé, hiszen míg 2007-ben egyetlen előadással sem szerepeltek a programban, addig 2011-ben és 2012-ben három-hárommal is.

Viszont olyan véleményeket is hallani, hogy éppen a két szféra radikálisan más működési körülményei miatt nem szerencsés egymás mellett bemutatni független és nagyszínpadi előadásokat a Theatertreffenen, a függetlenek számára inkább külön fesztivált kellene alapítani (ilyen egyébként létezik, például a kétévente megrendezett *Impulse*). A legtöbben ugyanakkor általában nemigen értenek ezzel egyet, mondván, nincs szükség „gettósításra” a színházi palettán belül.

látszanak tehát utalni, hogy bizonyos elvárások és kritikák – még ha öntudatlanul is – időnként befolyásolhatják a válogatást, s hogy még a végső program megszületése előtt felmerül a zsűriben is a kérdés, hogy vajon mit fog sugallni az összkép.

Itt kell röviden kitérni arra is, hogy milyen igények és problémák húzódnak meg a különböző kvóták számonkérése mögött. Az időnként a klasszikusok hiányát felrovo bírálatokat általában izlésbeli, legtöbbször egyes kritikusoktól vagy nézőktől eredő elvárások szülik, messzebbre vezető viták és felismerések azonban nemigen követik őket. A női rendezők hiánya már jóval hangsúlyosabban és rendszeresen felbukkanó kérdés – a 2011-es év egyik diszkussziója például a feminizmus mai helyzetét járta körül –, oka viszont nem a válogatásban, hanem lényegesen tágabb kultúra- és társadalomkritikai kontextusban keresendő.

A vidéki színházak alulreprezentáltsága évről évre tapasztalható a Theatertreffenen. A probléma alapvetően a fentiekből következik. Legelőször is a *figyelemre méltó* kritériumból – értsük rajta akár a legjobbakat, akár a leginkább kísérletezőket –, hiszen egy nagyvárosi, nagyobb költségvetésű színház sokkal inkább

Marcus Lieberenz felvétele

Az átalakuló színház- és fesztiválkultúra sodrában

A színház- és fesztiválkultúra folyamatos változása és átalakulása ugyancsak tartogat újabb kihívásokat és végiggondolandó problémákat a zsűri számára. Legelőször is a nyelv tekintetében. A Theatertreffen mindaddig a német nyelvű (tehát a hazaiak mellett osztrák és svájci) színházi előadások találkozájaként határozta meg magát. A 2012-es válogatásba viszont két olyan produkció is bekerült, melyekben egyetlen árva mondat sem hangzott el németül: a *Hate Radio* francia és ruandai (illetve kinyarwanda) nyelven, míg a *Before Your Very Eyes* angolul és flamandul folyt mindvégig; az előbbi fejhallgatón keresztül szinkrontolmács segítségével, míg az utóbbit feliratokkal követhette a közönség. (A probléma már 2010-ben is felvetődött a *Life and Times – Episode 1* kapcsán.) A *Hate Radio* előadása ráadásul még azzal is nehezítette a helyzetet, hogy – ellentétben a zenének és a vizualitásnak rendkívül fontos szerepet szánó *Life and Times* és *Before Your Very Eyes* produkciókkal – alapvetően a verbalításra épült. Tekintve, hogy a darab egy rádióállomás egy napját dolgozza fel – a rádióstúdió a színpadon egy üvegcellában volt berendezve, s az eseményeket tulajdonképpen a ruandai nyelvű rádióműsor közvetítette –, a látvány itt nagyjából arra korlátozódott, hogy négy-öt szereplő ült egy asztal körül, és néha felállt. Egy-egy gesztusnak, arckifejezésnek és mozdulatnak persze volt jelentősége, de a verbalítás folyamatosságához képest csak elenyésző. Így a *Hate Radio* kapcsán az a kérdés is felmerülhet, hogy beszélhetünk-e ilyen körülmények között egyáltalán színházi élményről, illetve ha igen, akkor milyenről.

A nyelvi problémát Ulrike Kahle-Steinweh zsűritag a következőképp kommentálta: „Igen, a feliratozás és/vagy a fejhallgatón keresztüli fordítás magától értetődővé válik a színházban.” A kritikusabb szemlélők szerint kérdés azonban, hogy mi fogja megkülönböztetni a Theatertreffent más fesztiváloktól a jövőben, ha egyre inkább előzönlük az idegen nyelvű előadások.

A zsűri válaszként felhívta a figyelmet a színházi szféra átalakulására, arra, hogy egyre gyakoribbak a koprodukciók mind az intézményes és a független szféra együttműködése, mind a nemzetközi projektek tekintetében. Ez utóbbiak nyelve pedig sok esetben magától értetődően nem német, de ettől még nem lehet figyelmen kívül hagyni őket a válogatás során. Thomas Oberender, a Theatertreffennek otthont adó Berliner Festspiele új intendánsa (korábban a Salzburgi Ünnepi Játékok színházi területének felelős vezetője) azzal egészítette ki a zsűri észrevételeit, hogy napjainkban a fesztiválkultúra is átalakulóban van, ugyanis a közönség ezeken sokkal inkább olyasmivel szeretne találkozni, amivel hétköznapi kikapcsolódásai során nem tud. Oberender szerint ma már alig találunk olyan fesztivált, mely ne venne részt maga is különböző koprodukciókban, illetve speciálisan a saját felkérésére készülő előadások létrehozásában. A Theatertreffen – működéséből következően – maga ugyan nem részese ilyen projekteknek, ám nem szabad ignorálnia az így létrejött előadásokat. E kérdés ter-

mészetesen érinti mind a *figyelemre méltó* meghatározását (jó, tökéletes *versus* újító), mind az intézményes kontra független szféra vitáját, s úgy tűnik, a zsűri figyelmét a *mainstream*ről ismét a kísérletező, előremutató törekvésekre irányíthatják.

A vita jegyében

A Theatertreffen tehát nem a legjobb, legtökéletesebb előadások seregszemléje, nem tekinthető a német színház aktuális reprezentációjaként sem, és az új trendeket is csak kellő óvatossággal érdemes kikövetkeztetni a tíz produkcióból. Mivel a válogatás kritériuma korántsem egyértelmű, úgy tűnhet, a zsűri saját kénye-kedve szerint dönt, miközben évről évre elégedetlenkedők hada övezi az aktuális válogatást. Mi végre akkor mindez? Boenisch elismeri, hogy a válogatás teljesen szubjektív („Mi más lenne?”), és nem a tettség a célja. Leginkább talán egy beszélgetés kezdeményezése – előadásokról, rendezőkről, témákról, stílusokról, koncepciókról stb. A programba való bekerülés már maga is kitüntetés, elismerés, ám ezen túl már nincs verseny, nincs díjazás, nincs ranglista. A Theatertreffen tulajdonképpen fórum, alkalom vitákra, beszélgetésekre és eszmecserekre! S vitákból itt valóban nincs hiány! Minden válogatásból hiányzik „valami”, az előadásokkal ugyanez a helyzet, tehát mindig minden vitatható valamilyen szempontból. Minél inkább, annál figyelemre méltóbb – olyannyira, hogy már-már a *figyelemre méltó* egy újabb koncepciója látszik kibontakozni.

S mindebből (számunkra) a legfigyelemreméltóbb talán az, hogy indulati megnyilvánulások helyett érvek és indokok hangzanak el, s ettől a legélesebb kritikákat és a legintenzívebb vitákat is az élet természetes velejáróinak tekintik. A *Csúfak és gonoszak* 2010-es közönségtalálkozója végén például – miután többen is jelezték, hogy Ettore Scola eleven filmje után, mely egy generáció meghatározó élménye volt, a színpadi adaptáció unalmas és álmosító, s rettenetes csalódás – Karin Beier rendező mosolyogva annyit mondott, hogy lehet, de hát végül is ez egy kísérlet volt.

S még valami elképzelhetetlen a válogatás és a viták során – nem véletlenül nem említettük –: a szűkebb értelemben vett politika jegyében történő döntések és hivatkozások. A szűkebb értelemben vett politika jegyében, hiszen természetesen a találkozó előadásai és diskussziói által felvetett számos téma – legyen szó a feminizmus pillanatnyi kérdéseiről, a posztmigrációs generációról, a harmadik világ problémáiról vagy a ruandai népi társról – óhatatlanul politikai kérdés is egyben, sőt, a hatvanas évek kritikai gondolkodása óta az esztétika territóriumára sem lehet teljesen semleges. Mindez magától értetődően korántsem a hétköznapi vagy a pártpolitika bevonulását jelenti e területekre – ez ugyanis teljességgel tabu a találkozó vitái során. Esztétikai kérdésekben esztétikai, társadalmi kérdésekben társadalomtudományi stb. hivatkozások és érvek hangzanak el. Merüljön fel tehát bármilyen kulturális, társadalmi, formai, stílusbeli vagy egyéb jelenség, ezeket politikai szempontokkal és referenciákkal „elvágni” a Theatertreffenen elképzelhetetlen.